

PRACOVNÉ MIESTA, NEROVNOSTI A RÓMOVIA. SNAHA O DÔSTOJNÝ ŽIVOT

JOBS, INEQUALITIES AND ROMA. STRIVING FOR DECENT LIVING

**Zborník abstraktov z medzinárodnej konferencie, ktorá sa uskutočnila
16. júna 2022 v Starej Lesnej**

**Obsahuje návrh odporúčaní pre politiky v oblasti vytvárania
nových a stabilizácie existujúcich pracovných príležitostí
vypracované riešiteľským tímom projektu Margiwork**

Zostavovateľ: Daniel Škobla

**Analýza bariér prístupu k pracovným príležitostiam pre marginalizované skupiny obyvateľstva:
Vybrané regióny Slovenska v sociálno-ekonomickej, geografickej a sociálno-antropologickej
perspektíve (APVV 17-0141)**

This study was supported by the project APVV-17-0141

Analysis of Barriers in Access to Employment for Marginalized Groups of Population

Daniel Škobla (ed.), Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV v.v.i.

2022

Pracovné miesta, nerovnosti a Rómovia. Snaha o dôstojný život

Jobs, Inequalities and Roma. Striving for Decent Living

Kongresové Centrum Slovenskej Akadémie Vied, Stará Lesná, 16. 6. 2022

Zborník abstraktov z medzinárodnej konferencie

*Obsahuje návrh odporúčaní pre politiky v oblasti vytvárania nových a stabilizácie
jestvujúcich pracovných príležitostí vypracované riešiteľským tímom projektu
Margiwork*

*Analýza bariér prístupu k pracovným príležitostiam pre marginalizované skupiny obyvateľstva:
Vybrané regióny Slovenska v sociálno-ekonomickej, geografickej a sociálno-antropologickej
perspektíve (APVV 17-0141)*

*This study was supported by the project APVV-17-0141 Analysis of Barriers in Access to Employment
for Marginalized Groups of Population*

Daniel Škobla (ed.), Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV v.v.i.

Bratislava 2023

ISBN: 978-80-974434-1-2

DOI: <https://doi.org/10.31577/2023.9788097443412>

OBSAH

CHILDHOOD AND COMMUNITY IN THE MEMOIRS OF SLOVAK-ROMA MIGRANT WORKERS Charles Sabatos	4
‘HOW COME THAT WE CAN WORK IN ENGLAND WHEN IN SLOVAKIA THEY SAID WE DON’T KNOW HOW TO WORK?’: RELATIONAL INEQUALITIES AND EXPERIENCES OF WORK IN THE CASE OF ROMANI WORKERS/MIGRANTS IN SLOVAKIA AND IN GREAT BRITAIN Jan Grill	5
ZAMESTNANOSŤ RÓMOV V OBDOBÍ ŠTÁTNEHO SOCIALIZMU Ondrej Ficeri	6
VNÚTROŠTÁTNA PRACOVNÁ MOBILITA (MARGINALIZOVANÝCH) RÓMOV V SPOJENÍ S PRIESTOROVÝMI ASPEKTMI SEGREGÁCIE Erik Šatara a Zuzana Havírová	7
PRÁCA PRE RÓMOV A MIGRÁCIA ZA PRÁCOU V REGIÓNE SPIŠ V DIACHRONICKEJ PERSPEKTÍVE Daniel Škobla	8
NÁZORY A SKÚSENOSTI RÓMOV S PRACOVNÝMI PRÍLEŽITOSTAMI Rastislav Rosinský	9
POLITIKY NULOVÉ TOLERANCE, ZAMĚSTNANOST ROMŮ A ČESKÝ SOCIÁLNÍ SYSTÉM Filip Pospíšil a Lucie Trlifajová	10
AKO SA MÁM DOSTAŤ DO ROBOTY? NEZAMESTNANOSŤ ĽUDÍ Z PROSTREDIA MRK V KONTEXTE KVALITY VEREJNEJ DOPRAVY Zuzana Polačková, Richard Hluško, Marcel Horňák	11
SKÚSENOSTI RÓMOV PRI HĽADANÍ SI PRÁCE NA SLOVENSKU A V SPOJENOM KRÁĽOVSTVE Lýdia Gabčová	12
BARIÉRY PRÍSTUPU NA TRH PRÁCE PRE OBYVATEĽOV MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKÝCH LOKALÍT V SOCIÁLNO-ANTROPOLOGICKEJ PERSPEKTÍVE Korina Mitrová	13
PERCIPOVANÉ BARIÉRY PRACOVNÉHO UPLATNENIA A SEBAREALIZÁCIE MARGINALIZOVANÝCH RÓMOV Miroslava Čerešníková	14
NÁVRH ODPORÚČANÍ PRE POLITIKY V OBLASTI VYTVÁRANIA NOVÝCH A STABILIZÁCIE JESTVUJÚCICH PRACOVNÝCH PRÍLEŽITOSTÍ tím riešiteľov projektu MARGIWORK	15

**CHILDHOOD AND COMMUNITY IN THE MEMOIRS OF SLOVAK-ROMA MIGRANT
WORKERS
[DETSTVO A KOMUNITA V SPOMIENKACH RÓMSKYCH MIGRANTOV
ZO SLOVENSKA]**

Charles Sabatos

(Yeditepe University, Istanbul)

Irena Eliášová's *Our Settlement* (Naše osada, 2009) portrays life in a Slovak Roma community from the perspective of a young girl in the early 1960s. While the characters speak Slovak, the narrative voice is in Czech, a "Czechoslovak" combination of languages that was common in everyday life but rarely used as a literary device. The dialogue is interspersed with the Romany language, and songs in Romany are transcribed in the text. With her affectionate but unsentimental view of Roma culture, Eliášová reveals a minority invested in its traditions while confronted with social change. *The Girl from Nowhere, A Romani Ghetto Life* (2020, published in Slovak translation as *Vyrástla som v gete*, or *I Grew up in the Ghetto*), is the memoir of a young woman (using the pseudonym "Eliska Tanzer") born in an eastern Slovak Roma settlement (apparently after 1989) who immigrated to the UK as an illegal migrant worker. It is distinctive as one of the first texts by a Romani author from Slovakia to be published in English, since few such writers have been published even in Slovak. Both the author and her native settlement (called *Drovane*) have been given fictional names, although this is not clearly indicated in the book itself. While its traumatic episodes of exploitation and rape are apparently drawn from real life, its image of Slovak Romani life sometimes seems to intentionally evoke Western stereotypes of the "barbaric East." Tanzer offers a somewhat more balanced view of both cultures in the introduction added specifically for the Slovak edition.

**‘HOW COME THAT WE CAN WORK IN ENGLAND WHEN IN SLOVAKIA THEY SAID
WE DON’T KNOW HOW TO WORK?’: RELATIONAL INEQUALITIES AND EXPERIENCES
OF WORK IN THE CASE OF ROMANI WORKERS/MIGRANTS IN SLOVAKIA
AND IN GREAT BRITAIN**

**[“AKO TO, ŽE MÔŽEME PRACOVAŤ V ANGLICKU, KEĎ NA SLOVENSKU POVEDALI,
ŽE NEVIEME AKO PRACOVAŤ?“. VZŤAHOVÉ NEROVNOSTI A SKÚSENOSTI
S PRÁCOU RÓMSKYCH ROBOTNÍKOV/MIGRANTOV NA SLOVENSKU
A VO VEĽKEJ BRITÁNII]**

Jan Grill

(Department of Social Sciences, Universidad del Valle)

This paper examines degrees of bodily dispositions and ambiguous forms of social investment that are acquired under rapidly transforming social and working conditions, disrupted and redefined properties of social fields and mobilities across different social fields. Drawing on a long-term ethnographic fieldwork among Romani networks in Slovakia and in their migratory locations to Great Britain, I aim to trace particular trajectories marked by socialization to more stable forms of work under socialism in Czechoslovakia, radical reconfiguration towards a long-term forms of formal unemployment, informality and racialized workfare during transformation to neoliberal forms of capitalism in Slovakia and becoming a cheap, flexible and exploitable ‘Eastern European’ labour migrants in Great Britain since 2004. In most of these spaces and works they occupied positions of structural vulnerability marked by inequality, marginal locatedness and racialization. The socialist state sought to inculcate particular work ethics into its ‘citizens of Gypsy origins’ through particular modes of socialization and organization at workplaces. The end of socialism entailed loss of more stable forms of work, deepening inequalities and intensification of racial stigmatization. In 2004, migration to Great Britain as ‘EU citizens’ and workers generated new structural conditions that were seen and felt relationally through previously acquired bodily dispositions and vis-à-vis other groupings and social locations. These new working experience in Britain allowed a temporary escape from a racialised modality of branding (constructed as ‘lazy’, ‘unskilled’ or as subjects suffering from ‘lost working habits’ in Slovakia) while simultaneously exposing them to different categorisations and exploitative conditions within a re-configuring classificatory matrix and frequent bodily injuries at the bottom of work hierarchies.

ZAMESTNANOSŤ RÓMOV V OBDOBÍ ŠTÁTNEHO SOCIALIZMU

Ondrej Ficeri

(Spoločenskovedný ústav, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV)

Príspevok sa zameriava na analýzu cieľov hospodárskych politík československých vlád v oblasti regulácie zamestnanosti a rozmiestňovania pracovných síl v periférnych oblastiach Slovenska v období štátneho socializmu. Medzi štátnymi politikami, ktoré sa zameriavali na periférne regióny bola potreba presunov a zmeny kvalifikácie pracovných síl, potreba reštrukturalizácie hospodárskych odvetví. Štát narážal na ťažkosti tvorby dostatočného počtu pracovných miest v periférnych regiónoch, ktoré tvorili zásobáreň pracovných síl pre rozvinuté oblasti. Československá ekonomika v 70. a 80. rokoch trpela prezamestnanosťou v pomere k vlastným výkonom a ekonomika strácala schopnosť vytvárať nové pracovné miesta. V roku 1989 dosahovala intenzita zamestnanosti, teda podiel ekonomicky aktívnych na úhrne obyvateľstva v českých krajinách 52,1 %, zatiaľ čo na Slovensku len 47,4%. Podiely pracovníkov na úhrne obyvateľstva v produktívnom veku tvorilo 90,6 % ku 83 % za čím úrady videli odlišnú vekovú štruktúru, početnejšie rodiny a nižšiu zamestnanosť žien. Populačný príspevok Slovenska na celoštátnom prírastku obyvateľov v produktívnom veku za celé obdobie rokov 1948 – 1989 činil 64 % pričom na území Slovenska bol schopný režim vytvoriť iba 42 % zo všetkých pracovných miest. Štrukturálne nezrovnalosti v investíciách na Slovensku spôsobovali i nižšie hodnoty ekonomickej aktivity: viac žien zostávalo v domácnosti (Slovensko 3,42 %, české krajiny 1,88); nižšie percento obyvateľov s vlastným zdrojom obživy (Slovensko 14%, české krajiny 16,88 %).

VNÚTROŠTÁTNA PRACOVNÁ MOBILITA (MARGINALIZOVANÝCH) RÓMOV V SPOJENÍ S PRIESTOROVÝMI ASPEKTMI SEGREGÁCIE

Erik Šatara a Zuzana Havírová

(Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre)

K rozhodnutiu migrovať za prácou dochádza na základe sociálno-ekonomických, environmentálnych a personálnych zdrojov, ktoré môžu byť pod vplyvom segregácie značne obmedzené. Teória priestorovej segregácie nás upozorňuje hlavne na dopady sociálnej izolácie, ktorá je jej výsledkom. Tá znižuje možnosti ľudí vytvárať a rozvíjať sociálne kontakty, o ktorých vieme, že sú pri hľadaní práce a integrácii na novom mieste veľmi dôležité (Semyonov, Glicman, 2009; Massey, Tannen, 2016). Cieľom príspevku je predstaviť migračné vzorce ako zdroje informácií, ktoré môžu vyústiť do prenosu vzorcov segregácie z prirodzeného prostredia až na miesto, kde Rómovia zo segregovaného prostredia pracujú a následne žijú.

Naše zistenia vyplývajú z dotazníkov (842) a pološtruktúrovaných rozhovorov (40), ktoré sú súčasťou výskumu v rámci projektu APVV 17-0141. Výsledky ukázali, že pri rozhodovaní sa o práci zohrávajú kľúčovú rolu sociálno-ekonomické, personálne a environmentálne faktory. Migračné vzorce v segregovanom prostredí hovoria o existencii migračnej sociálnej siete, ktorá zohráva kľúčovú úlohu pri prenose vzorcov segregácie. Ukázalo sa, že k prenosu vzorcov segregácie dochádza pod vplyvom tzv. konceptu „dôvery“ a „solidarity“, ktorý stojí aj za vznikom migračnej sociálnej siete. Ak daná migračná sociálna sieť vzniká v sociálne izolovanom prostredí, aj informácie o práci, ktoré v rámci nej prúdia, môžu byť homogénne. Ich distribúcia v takomto prípade môže mať za následok vznik efektu „uzamknutia“, ktorý hovorí o cyklickom zotrvaní a prenose vzorcov segregácie. Efekt „uzamknutia“ v pracovnej mobilite znamená v praxi to, že migračná sieť jednotlivcov je neustále obohacovaná o nových členov s komunity, ktorí migrujú na to isté miesto alebo pracovisko. Veľkou výhodou migračnej siete, ktorá má uvedený vzorec, je to, že ľuďom rozhodujúcim sa o mobilite, uľahčuje integráciu na novom mieste, znižuje im to náklady spojené s mobilitou (hľadanie ubytovania, práce, trasy) a je zdrojom overených informácií od členov komunity, ktorí na dané miesto migrujú. Takáto skupina ľudí dokonca žije na spoločnom mieste, sú si zdrojom opory a trávajú spoločne voľný čas. Výrazným limitom prenosu segregácie je, že rigidnosť sociálnych sietí môže mať za následok blokovanie toku informácií, vedomostí a ďalších zdrojov. Migrujúci pracovníci, ktorých sa dotýka efekt „uzamknutia“, si prestávajú hľadať napr. inú, lepšie platenú prácu a zostávajú na pracovisku a mieste, kde žijú spoločne s členmi svojej komunity. Pohybujú sa v „uzamknutom“ segregovanom prostredí z miesta bydliska, práce a opačne.

PRÁCA PRE RÓMOV A MIGRÁCIA ZA PRÁCOU V REGIÓNE SPIŠ V DIACHRONICKEJ PERSPEKTÍVE

Daniel Škobla

(Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV)

Štúdia sa zameriava na situáciu ohľadne pracovných príležitostí pre Rómov v diachronickej perspektíve v rámci okresného mesta Spišská Štiavnica v regióne Spiš. Socialistické plánované hospodárstvo prinieslo okresnému mestu oneskorenú industrializáciu a v 60. rokoch 20. storočia. Niektorí rómski muži navyše v tomto období začínajú cestovať za prácou do Čiech. Migrácia za prácou však nebola len ekonomická motivácia v zmysle racionálnej voľby Rómov získať „lepšie platené pracovné miesta“, ale aj únik z miestneho napätia, inštitucionálnej diskriminácie a nedostatku ekonomickej dynamiky pre Rómov v regióne. Tieto faktory historicky vytvorili migračný vzorec, ktorý v menšej miere a s určitou modifikáciou pretrváva dodnes. Pracovná migrácia do priemyselných centier Čiech navyše priniesla istotu práce, v porovnaní s predchádzajúcou neistou sezónnou zamestnanosťou. Dominancia etnických Slovákov („bielych“) nad Rómami bola mechanizmom na zabezpečenie hierarchie aj v oblasti pracovných príležitostí a práce. Preto je nevyhnutné, aj pri štúdiu tejto problematiky, sa analyticky posunúť od analýzy samotných Rómov k analýze hegemonických mechanizmov udržiavajúcich asymetriu moci a k analýze konceptualizácie inakosti ako konkrétnej ideológie. Identifikácia štrukturálnych mocenských asymetrií na lokálnej úrovni tiež poukazuje na potrebu porozumieť Rómom v sociálnej komplexnosti a v interakcii s ich náprotivkom - nerómami.

NÁZORY A SKÚSENOSTI RÓMOV S PRACOVNÝMI PRÍLEŽITOSŤAMI

Rastislav Rosinský

(Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre)

Cieľom príspevku bolo prezentovať základné zistenia z mapovania názorov a skúseností obyvateľov marginalizovaných rómskych komunít s pracovnou mobilitou. Zber údajov sme realizovali dotazníkom vlastnej konštrukcie v čase pandémie COVID 19 v priebehu rokov 2019 až 2021. Základný súbor tvorili Rómovia z marginalizovaných rómskych komunít. Realizovali sme stratifikovaný výber, pričom súbor sme stratifikovali podľa respondentov, ktorí žijú a (ne)pracujú v mieste bydliska (n = 736) a tých, ktorí žijú v ubytovniach, keďže pracujú mimo svojho bydliska (n=100). Z výsledkov je zrejmé, že tí, čo majú aktuálne prácu, tak väčšina z nich má zmluvu uzatvorenú priamo so zamestnávateľom a len okolo 15% pracuje cez pracovnú agentúru. Najčastejšie (cca 1/5) si Rómovia z marginalizovaných komunít hľadajú prácu cez svojich najbližších príbuzných a známych. Rómovia, ktorí za prácou cestujú na týždňovky, sú úspešní pri hľadaní práce aj ak odpovedia na pracovný inzerát. Potvrdilo sa nám, že tí, čo majú väzby na ľudí z majority (bývajú v ich blízkosti) si častejšie nájdu lepšiu prácu aj mimo svojho bydliska. Tí, čo sú aktuálne nepracujú si prácu neúspešne hľadajú najmä cez ÚPSVaR. S dochádzaním do práce je väčšina respondentov spokojná, keďže skoro polovica z nich dochádza do práce (alebo za prácou) spolu s ďalšími Rómami v autách ako skupinka. V práci sú spokojní všetci, ale väčšiu spokojnosť vyjadrili tí, ktorí za prácou nemusia dochádzať. Rómovia z marginalizovaných komunít sú vďační ak majú akúkoľvek prácu. V dotazníku vyjadrili vysokú mieru spokojnosti s rôznymi položkami, ktoré sa týkali práce (výplata, prestávky na oddych, stravovanie...), čo deklarujú aj tým, že majú pocit, že za posledné obdobie sa ich životná situácia trochu zlepšila.

POLITIKY NULOVÉ TOLERANCE, ZAMĚSTNANOST ROMŮ A ČESKÝ SOCIÁLNÍ SYSTÉM

Filip Pospíšil

(Magistrát hl. m. Prahy)

a Lucie Trlifajová,

(Sociologický ústav Akademie věd České Republiky)

Sekuritizace je často spojována primárně s růstem významu bezpečnostních složek a omezováním sociálních politik. Předkládaný text na příkladu protiromských politik v severních Čechách zkoumá specifickou situaci, kdy ze strany lokálních aktérů dochází k posilování a větším využívání sociálních politik. Sociální politiky se však namísto nástroje ochrany stávají nástrojem kontroly populace, zejména chudých Romů. V článku ukazujeme, jak se metody a vnitřní logika těchto lokálních politik v průběhu posledních dvou desetiletí přenášely na úroveň celostátní a utvářely český sociální systém. V první desetiletí 21. století se v řadě českých zejména postindustriálních měst s vyšším podílem romských obyvatel stala populární politiky tzv. nulová tolerance. Svým názvem i některými přístupy navazovaly na americké politiky, které měly v místech s vyšší koncentrací menšin a chudých obyvatel zajistit "pořádek" na základě tvrdého potírání drobné kriminality. Od svých amerických vzorů se ale odlišovaly mimo jiné využíváním sociálních politik, včetně dávkového systému. Metody a vnitřní logika těchto lokálních politik nulové tolerance se v průběhu posledních dvou desetiletí přenášela i na úroveň celostátní.

Předkládaná studie zkoumá tyto transfery praxí i ideových základů politik nulových tolerancí na příkladech zavádění tzv. bezdoplatkových zón a legislativních návrhů umožňujících exekuce pokut na sociálních dávkách. Cílem studie je analyzovat tyto interakce mezi lokálními a státními diskurzy a politikami, které společně utvářejí charakter českého systému sociální ochrany a ukázat, jak tyto mechanismy vedou ve svých důsledcích k jeho omezování a delegitimizaci.

AKO SA MÁM DOSTAŤ DO ROBOTY? NEZAMESTNANOSŤ ĽUDÍ Z PROSTREDIA MRK V KONTEXTE KVALITY VEREJNEJ DOPRAVY

Zuzana Polačková

***(Centrum spoločenských a psychologických vied SAV),
Richard Hluško, Marcel Horňák***

(Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Výskum naznačuje, že realizácia verejných politík zameraných na zlepšenie možností dochádzania do zamestnania môže pozitívne ovplyvniť úspešnosť uchádzačov o zamestnanie v ich snahách sa umiestniť na trhu práce. Podpora dochádzania do zamestnania a podpora pracovnej mobility patrí do štandardnej ponuky opatrení aktívnej politiky trhu práce. V zmysle Zákona 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti, ktorý predstavuje hlavný legislatívny rámec podporujúci realizáciu opatrení aktívnej politiky trhu práce, je prostredníctvom paragrafu 53 realizovaný tzv. príspevok na dochádzku za prácou. Avšak, limitom opatrenia je fakt, že vynecháva uchádzačov o zamestnanie, ktorí bývajú v lokalitách s nízkou mierou obslužnosti verejnou dopravou a nemajú možnosť využívať súkromné motorové vozidlá. Častým problémom je nekompatibilita grafikonu verejnej dopravy so stanoveným pracovným časom u zamestnávateľa. Na druhej strane zamestnávateľa sa realizácii firemnej dopravy zamestnancov nebránia, avšak o asistenciu realizovanú prostredníctvom uvedeného opatrenia nemajú záujem z dôvodu nereálneho nastavenia podmienok čerpania príspevku, ktorý nereflektuje reálne potreby. V prípade, ak dopravu poskytujú, tak ju poskytujú z vlastných zdrojov v kombinácii s príspevkami so sociálneho fondu a príspevkov prevážaných zamestnancov. Zdá sa tiež, že úrady práce, sociálnych vecí a rodiny tieto problémy nevnímajú, nakoľko nezáujem zamestnávateľov najčastejšie vyhodnocujú ako neexistenciu potreby. V prípade segregovaných MRK sa okrem ostatných infraštruktúrnych podmienok ukazuje, že ide navyše i o komunity s veľmi zle dostupnou sieťou verejnej osobnej dopravy, resp. je v nich dostupná len málo frekventovaná autobusová doprava s často nevhodným smerovaním a rozdelením spojov počas denného režimu. Pre komunity s veľmi obmedzenými možnosťami individuálnej mobility môže toto predstavovať výraznú bariéru v prístupe na regionálne pracovné trhy.

SKÚSENOSTI RÓMOV PRI HĽADANÍ SI PRÁCE NA SLOVENSKU A V SPOJENOM KRÁĽOVSTVE

Lýdia Gabčová

(Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre)

Príspevok predstavuje perspektívu Rómov pôvodne žijúcich na Slovensku vo vylúčených komunitách v nedostatočne rozvinuté regióny presídlené do Spojeného kráľovstva za prácou a lepšími životnými podmienkami. Cieľom je porovnať svoje skúsenosti s hľadaním práce na Slovensku a následne vo Veľkej Británii. Porovnávame skúsenosti, asistenčné služby či iné dostupné možnosti dostupné pre uchádzačov o zamestnanie v oboch krajinách. Väčšina účastníkov výskumu má negatívne skúsenosti s prístupom a liečbou na rôznych inštitúciách na Slovensku. Na druhej strane v Spojenom kráľovstve nemal takúto skúsenosť ani jeden respondent, hoci celá kampaň na odchod krajiny z Európskej únie sa niesla v duchu zvýšenej kontroly migrantov. Diskriminácia alebo protirómske nálady v celej Európe nie sú jediným dôvodom, prečo Rómovia majú si tiež vybrali Spojené kráľovstvo za svoju novú vlasť. Ukázali to rozhovory, ktoré sme uskutočnili v rámci nášho výskumu, že najväčšou motiváciou je dostatok a dostupnosť pracovných príležitostí súvisiacich s lepšou životnou podmienkou. V príspevku sa pozrieme aj na hypotézu magnetu blahobytu, tzv. teória hovorí, že rozhodnutia o migrácii sa robia na základe štedrosti sociálnych dávok v krajiny, do ktorej migrujú.

BARIÉRY PRÍSTUPU NA TRH PRÁCE PRE OBYVATEĽOV MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKÝCH LOKALÍT V SOCIÁLNO-ANTROPOLOGICKEJ PERSPEKTÍVE

Korina Mitrová

(Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV)

V tomto príspevku predstavím výsledky z pilotného výskumu v dvoch vybraných lokalitách, ktorý bol zameraný na zisťovanie toho, ako verejní predstavitelia vnímajú príčiny nezamestnanosti, bariéry pri vstupe na trh práce a ako funguje riešenie nezamestnanosti, najmä čo sa týka implementácie a úspechu programov na podporu zamestnania. Jedným z hlavných zistení bolo, že starostovia vnímajú problém s vysokou nezamestnanosťou svojich obyvateľov. Výrazne pritom, ale zdôrazňovali, že je pre obyvateľov náročné nájsť si prácu „aj keď, sú aktívni, hľadajú si aktívne“ a „prídu si odo mňa pýtať prácu, každý deň, chcú sa zamestnať.“ Jeden z faktorov, ktorý hrá rolu v tom, prečo je situácia so zamestnanosťou Rómov zlá, ktoré v rozhovoroch opakovane vystupovali bol etnický pôvod, čo označil respondent za výraznú nevýhodu „hendikep je ten, že je Róm.“ Starostovia veľmi často prichádzajú do kontaktu aj so zamestnávateľmi pri rozhodovaní, koho z obyvateľov zamestnať alebo, keď sa sami snažia vytvárať pre obyvateľov pracovné miesta. Častým javom, s ktorým sa starostovia stretávajú je strach zamestnávateľov zamestnať Róma „niektorí nechcú, len lebo je Róm.“ Niektorí sa boja kvôli negatívnym predošlým skúsenostiam so zamestnancami, ktorí nevykonali prácu podľa dohody a museli na nich kvôli termínom doplatiť. Zanevreli tak na danú lokalitu alebo aj na všetkých Rómov. Programy podpory zamestnanosti zohrávajú v lokalite pre starostu dôležitú úlohu a hodnotí ich pozitívne. Starostovia zdôrazňovali, že sami majú len obmedzené možnosti, aby zamestnali obyvateľov aj keď tak robia, hneď, ako dostanú možnosti. Preto namiesto „trvalých miest“, ktorých sa mu podarilo počas funkcie vytvoriť, vytvárajú dočasné pracovné miesta pomocou podpory zamestnanosti „cez rôzne paragrafy.“

PERCIPOVANÉ BARIÉRY PRACOVNÉHO UPLATNENIA A SEBAREALIZÁCIE MARGINALIZOVANÝCH RÓMOV

Miroslava Čerešníková

(Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre)

Príspevok analyzuje dáta zozbierané v osídleniach od rómskych respondentov. Súbor pozostával z 677 respondentov; bez zamestnania bolo 455 respondentov a 222 bolo tých, ktorí v čase výskumu mali zamestnanie. Cieľom výskumu bolo analyzovať vnímané prekážky v uplatnení sa na trhu práce. Hlavné výskumné otázky v rámci výskumu boli formulované nasledujúco: „Aké sú podľa vás najväčšie prekážky alebo problémy v dostupnosti práce?“ V rámci podsúboru respondentov, ktorí v čase výskumu nemali platené zamestnanie sme sa zaujímali o odpoveď na otázku: „Čo vám bráni v tom, aby ste mali platené zamestnanie?“ Na základe analýzy odpovedí sme identifikovali nasledovné bariéry: Vzdelanie (nedostatok zručností, nemáme školy..); Rodina (starám sa o dieťa, odlúčenie od rodiny, nesúhlas partnera..); Diskriminácia (etnicita, rasizmus, farba pleti..); Trh práce (málo roboty, nedostatok práce...); Financie (neoplatí sa robiť, exekúcie, dávky, nemám do výplaty...). Doprava (cestovanie, nechcem cestovať); Nechce pracovať (lenivosť, nízka motivácia); Nízka mzda (nedôstojná práca;); Vek (vysoký vek); Zdravie. Na základe analyzovaných dát sa dá povedať, že existujú významné rozdiely v percepcii bariér pracovného uplatnenia Rómov vo vzťahu k miere vylúčenia, vzdelaniu, veku, pohlaviu, pracovnej histórii. Výskum potvrdil aj diametrálne odlišné usporiadanie vnímaných osobných a všeobecných bariér.

NÁVRH ODPORÚČANÍ PRE POLITIKY V OBLASTI VYTVÁRANIA NOVÝCH A STABILIZÁCIE JESTVUJÚCICH PRACOVNÝCH PRÍLEŽITOSTÍ

Daniel Škobla, Miroslava Čerešníková, Martina Chrančoková, Ondrej Ficeri, Richard Filčák, Lýdia Gabčová, Zuzana Havírová, Richard Hluško, Marcel Horňák, Tomáš Hrustič, Korina Mitrová, Tatiana Zachar Podolinská, Zuzana Polačková, Alena Rochovská, Rastislav Rosinský, Jurina Rusnáková, Erik Šatara (tím riešiteľov projektu MARGIWORK)

Odporúčania v oblasti trhu práce a sociálnych politík

- Vzhľadom na alarmujúco nízku mieru zamestnanosti a vysokú mieru nezamestnanosti rómskej populácie v znevýhodnených regiónoch, je kľúčovou úlohou zlepšiť nediskriminačný prístup k pracovným príležitostiam.
- S týmto súvisí nevyhnutnosť zvážiť možnosti a premyslene pripraviť zavedenie princípov dočasných vyrovnávacích opatrení na podporu zamestnávania príslušníkov a príslušníčok marginalizovaných rómskych komunít. Tento krok môže mať aj podobu zmeny v legislatívnom nastavení verejného obstarávania tak, aby podporovalo zamestnávanie sociálne vylúčených skupín.
- Nevyhnutne je potrebné podporovať inovatívne projekty na podporu zamestnávania, ktoré by sa zameriavali na rôzne možnosti riešenia zlého postavenia príslušníkov a príslušníčok marginalizovaných rómskych komunít na trhu práce. V rámci podporných opatrení zostáva dlhodobou úlohou analyzovať skúsenosti a možnosti zamestnávania dlhodobo nezamestnaných osôb prostredníctvom sociálneho podnikania alebo programov podobného zamerania. Podporiť overovanie takýchto nástrojov medzi-trhu práce na uľahčenie prechodu z evidencie úradov práce na trh práce.
- Je potrebné rozšíriť a stabilizovať sieť pomáhajúcich profesií (napr. terénnej sociálnej práce TSP), vrátane riešenia finančného zabezpečenia v dlhodobej perspektíve. To by mohlo byť zabezpečené napríklad prechodom z projektového financovania EŠIF na mandátorne financovanie zo štátneho rozpočtu a prenesenia zamestnávania sociálnych terénnych pracovníkov z obce na štát.
- Aj vzhľadom na zistené fakty o nízkom vplyve aktivačných prác z hľadiska prínosu pre uplatnenie rómskej populácie na trhu práce sa ukazuje užitočné evaluovať a prípadne prehodnotiť tento komponent systému aktívnych politík trhu práce. Mohol by byť nahradený napríklad verejno-prospešnými prácami so štandardným pracovným pomerom a odvodmi.
- Náplň druhostupňového vzdelávania (ISCED 3) by bolo potrebné zosúladiť s dlhodobými strategickými zámermi v oblasti trhu práce - v záujme prekonania nesúladu medzi ponukou pracovnej sily a dopytom na trhu práce.
- Dôvody nízkej účasti na programoch druhošancového vzdelávania je možné hľadať i v nevhodnom nastavení podmienok a povinností, napr. účastníkovi staršiemu ako 26 rokov, napriek jeho účasti na vzdelávacom programe vzniká povinnosť platby zdravotného poistenia. Je potrebné lepšie preskúmať štrukturálne prekážky, ktoré bránia účasti na druhošancovom vzdelávaní a tieto systematicky odstraňovať (napr. povinnosť voči zdravotnému poisteniu, absencia programov starostlivosti o deti, slabé prepojenie s aktívnymi politikami trhu práce).
- V súvislosti s druhošancovým vzdelávaním je potrebné posilniť možnosti aktivácie prostredníctvom účasti na vzdelávacích programoch. Aktiváciu prostredníctvom vzdelávania aktuálne platná legislatíva umožňuje, avšak túto možnosť využíva menej ako 3% aktivovaných.
- Hľadať možnosti ako podporovať, vytvárať a udržiavať pracovné miesta vo vidieckych oblastiach, vrátane takzvaných zelených pracovných miest v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve.

Toto by malo byť podporené tak vhodným nastavením projektov z európskych fondov, ako aj národohospodárskou politikou a legislatívou.

- Mimoriadne vysoká miera vylúčenia špeciálne rómskych žien z trhu práce indikuje, že je potrebné venovať pozornosť rodovo špecifickým opatreniam – podpora zamestnávania rómskych žien, podpora možností zosúladenia rodinných a pracovných povinností a podobne.
- Vzhľadom na výsledky výskumu, ktoré poukázali na existujúcu extrémne vysokú mieru materiálnej deprivácie rómskych domácností, je zo strany tvorcov legislatívy nevyhnutné dôsledne sa vyhýbať zavádzaniu takých opatrení a nástrojov, ktoré môžu (priamo či nepriamo) viesť k prehľbovaniu chudoby jednotlivcov a domácností.
- Pri zvyšovaní adresnosti sociálnych dávok, je treba zvažovať dopady na životnú situáciu rómskych domácností a ich členov. Nepriamym a nezamýšľaným dôsledkom vysokej podmienenosti transferov a služieb môže byť vylúčenie veľkých skupín obyvateľstva zo systému podpory alebo široká nedostupnosť niektorého z jeho komponentov.
- Pri zavádzaní nových nástrojov a opatrení sociálnej politiky je neustále potrebné dôsledne kontrolovať aj taký ich dopad, či nemôžu viesť k nepriamej diskriminácii rómskej populácie alebo iných znevýhodnených skupín obyvateľstva.
- Je treba venovať pozornosť zlepšovaniu vzťahov medzi príslušníkmi a príslušníkmi marginalizovaných rómskych komunít a úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny, prostredníctvom skvalitnenia a rozšírenia poradenstva, zvýšenia či zlepšenia informovanosti a rozšírenia individuálneho prístupu. Iným predpokladom môže byť práca s pracovníkmi a pracovníčkami týchto úradov a scitlivovanie a kontextualizácia problémov, ktoré riešia.
- Zahnúť do činnosti komunitných centier aj oblasť zamestnanosti v podobe silnejšej spolupráce so zamestnávateľmi a prepájania zamestnávateľov s nezamestnanými z danej lokality (lokálna úroveň)
- Vytvoriť špecializované pracovné miesta v rámci pomáhajúcich profesií zamerané na pracovné poradenstvo (a s tým súvisiace vzdelávanie).
- Verejné služby zamestnanosti predstavujú kľúčový nástroj pre zvyšovanie zamestnanosti a zamestnateľnosti ľudí z prostredia MRK. Títo však často nemajú prístup ku opatreniam, ktoré ich šance na trhu práce zvyšujú. Je preto potrebné zvýšiť kvalitu poskytovaných služieb a zvýšiť dostupnosť jednotlivých opatrení.
- Problematické je aj vykazovanie údajov o miere registrovanej nezamestnanosti medzi ľuďmi z prostredia MRK, nakoľko úrady práce nezberajú etnicky citlivé dáta. Problém je možné prekonať zavedením zberu údajov o materinskom jazyku a správnu formuláciou otázky, prostredníctvom ktorej je údaj zbieraný. Zavedenie zberu otázky o materinskom jazyku sa prostredníctvom novely Zákona 5/2004 o službách zamestnanosti podarilo zaviesť, problematická je však formulácia otázky, ktorá je formulovaná ako otvorená. Je potrebné aby táto bola zatvorená s predvolenými možnosťami.
- V súvislosti s verejnými službami zamestnanosti je potrebné do systému dostať špecializovaných poskytovateľov schopných poskytovať služby vo forme „case managementu“
- Jednotlivé opatrenia aktívnej politiky trhu práce je potrebné upraviť tak, aby umožňovali účasť aj ľuďom s nízkou mierou vzdelania, ide napr. o opatrenie Absolventská prax, ktoré vykazuje mimoriadne vysokú mieru úspešnosti, avšak je určené len pre účastníkom s ukončeným vzdelaním minimálne na stredoškolskej úrovni a nie starším ako 26 rokov. Bolo by vhodné vytvoriť opatrenie, využívajúce prvky absolventskej praxe avšak špecificky určené aj pre ľudí vo vyššom veku a s nižším vzdelaním.
- Otázka zamestnanosti mladistvých (vek 16-18 rokov) v kontexte MRK predstavuje samostatnú kategóriu. Viaceré opatrenia Zákonníka práce, ktoré je z celospoločenského pohľadu považovať za správne, mladistvých z prostredia MRK vytláčajú do prostredia neregistrovaného

zamestnávania. Bolo by vhodné zvážiť možné legislatívne úpravy, prostredníctvom ktorých by mladistvým v prípade ich záujmu povolená napr. smenová práca.

- V súvislosti s mladými ľuďmi je tiež potrebné zvážiť úpravy systému duálneho vzdelávania smerom ku vyššej miere individualizácie, orientácie na malé tréningové pracoviská, zavedeniu povinného štipendia pre žiakov zo sociálne zaoštvávajúceho prostredia.
- Vzhľadom na fakt, že nezamestnanosť je v prostredí MRK najmä dôsledkom pretrvávajúcej zlej sociálnej situácie, je potrebné sa v procese poskytovaných služieb viac zamerať na integráciu sociálnych služieb a služieb zamestnanosti.
- Výskum naznačuje, že realizácia verejných politík zameraných na zlepšenie možností dochádzania do zamestnania môže pozitívne ovplyvniť úspešnosť uchádzačov o zamestnanie v ich snahách sa umiestniť na trhu práce. Napriek tomu, že aktívna politika trhu práce realizuje opatrenie zamerané na podporu dochádzania do zamestnania, toto vo veľkej miere nezachytáva ľudí z prostredia MRK, nakoľko využívanie existujúceho opatrenia je podmienené dostupnosťou verejnej dopravy alebo možnosťou využívať súkromné vozidlo. S cieľom zvýšiť zamestnanosť ľudí z prostredia MRK je nevyhnutne potrebné posilniť dopravnú obsluhu lokalít obývanými MRK a tarifíkon prispôsobiť smenovému pracovnému času.
- Samostatný fenomén v zamestnávaní ľudí z prostredia MRK predstavuje tzv. agentúrne zamestnávanie. Toto je na Slovensku v súvislosti s nízkokvalifikovanými zamestnancami považované za veľmi problematickú oblasť, je potrebné upraviť aktuálne platnú legislatívu tak, aby úlohu agentúr dočasného zamestnávania mohli vykonávať aj registrované sociálne podniky integračného typu.

Odporúčania v oblasti pracovnej migrácie

- Silnejšie podporovať možnosť presťahovania sa za prácou s rodinou s ohľadom na potreby obyvateľov z MRK
- V rámci sociálnych politík sa zamerať na fenomén prenosu segregácie – cielene podporovať sociálnu inklúziu pracovných migrantov v bývaní.
- Pomocou pomáhajúcich profesií (napr. terénnej sociálnej práce) predchádzať negatívnym fenoménom, ktoré sú s pracovnou migráciou spojené (vylúčenie v mieste práce, sústreďovanie migrantov na ubytovniach, gamblerstvo, atď.).
- Podporiť pracovnú sociálnu prácu (sociálna práca v podnikoch)

Odporúčania v oblasti životných podmienok rómskych komunít

- Sa ukazuje ako nevyhnutné venovať zvýšenú pozornosť priestorovej dostupnosti zdravotnej starostlivosti pre príslušníkov a príslušníčky marginalizovaných rómskych komunít.
- Ukazuje sa ako nevyhnutné posilniť programy zdravotnej výchovy a vzdelávania, rozšíriť zdravotnú osvetu a hygienu formou uplatňovania preventívnych a edukačných programov a prácou s rodinami a deťmi v školách.
- Doporučuje sa stabilizovať a zásadne rozšíriť program asistent/ka osvedy zdravia do všetkých lokalít tak, aby zodpovedal šírke problému a početnosti marginalizovaných rómskych komunít, vrátane zabezpečenia jeho kontinuálneho financovania.
- Je potrebné celkovo zlepšiť a skvalitniť hygienu v osadách a mestských koncentráciách, vytvoriť vhodné a funkčné mechanizmy zberu a likvidácie komunálneho odpadu.
- V súvislosti s preukázanými problémami v manažmente odpadu v prostredí segregovaných a osídlení a ich blízkosti je nevyhnutné monitorovať stav environmentálnych záťaží (legálne

a ilegálne skládky) a iné riziká bývania v environmentálne problematických zónach (napr. záplavové zóny).

- Vzhľadom na preukázaný nedostatočný prístup rómskych domácností z marginalizovaného prostredia k pitnej vode sa stáva imperatívom pre obce a štát bezodkladne zabezpečiť dostupnosť a kvalitu vody na pitie, najmä pre segregované osídlenia, vrátane zavádzania preventívnych programov v záujme udržania čistoty a nezávadnosti týchto zdrojov.
- Zabezpečiť verejné a súkromné zdroje pre udržateľné projekty zlepšovania infraštruktúry bývania v marginalizovaných rómskych komunitách. Vhodnými prostriedkami motivovať obce a obecné zastupiteľstvá na podporu a dôslednú realizáciu takýchto intervencií.
- Odporúča sa zvážiť možnosť zriadiť inštitucionálne zastrešenie pre otázku nájomného bývania v MRK na úrovni ústrednej štátnej správy.
- Vzhľadom na to, že otvorenou otázkou stále zostáva hľadanie schodných spôsobov, ako trvalejšie vyriešiť situáciu s nevysporiadanými pozemkami a neskolaudovanými stavbami, je potrebné, tak na štátnej, ako aj na obecnej úrovni, pristúpiť k zásadným, metodicky či legislatívne koordinovaným krokom.
- Vzhľadom na veľký rozsah preukázaných podlžností za odvoz odpadu je treba hľadať možnosti riešenia tejto patovej situácie veľkej časti marginalizovaných rómskych domácností.

Editor: Daniel Škobla

Názov: **Pracovné miesta, nerovnosti a Rómovia. Snaha o dôstojný život**
Jobs, Inequalities and Roma. Striving for Decent Living
Zborník abstraktov z medzinárodnej konferencie,
ktorá sa uskutočnila 16. júna 2022 v Starej Lesnej

Vydavateľ: Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV

Jazyková úprava: text neprešiel jazykovou úpravou

Rok vydania: 2023

Rozsah: 19 strán

ISBN: 978-80-974434-1-2

2022

AGENTÚRA
NA PODPORU
VÝSKUMU A VÝVOJA

CENTRUM
SPOLOČENSKÝCH
A PSYCHOLOGICKÝCH VIED

SAP

UNIVERZITA
KONŠTANTÍNA
FILOZOFA
V NITRE

Bratislava 2023

ISBN: 978-80-974434-1-2

DOI: <https://doi.org/10.31577/2023.9788097443412>